

Uniwersytet
Wrocławski

Etapy realizacji przestępstwa (formy stadialne)

Formy współdziałania przestępnego (postacie zjawiskowe)

mgr Monika Czechowska
Katedra Prawa Karnego Materialnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Etapy realizacji przestępstwa (formy stadialne)

ZAMIAR

PRZYGOTOWANIE

USIŁOWANIE

DOKONANIE

aktualizują się tylko w odniesieniu do przestępstw umyślnych !!!

- nie można bowiem nieumyślnie usiłować lub przygotowywać się do popełnienia przestępstwa

Uniwersytet
Wrocławski

***Iter delicti* – pochodź przestępstwa**

ZAMIAR

PRZYGOTOWANIE

USIŁOWANIE

DOKONANIE

1

ZAMIAR

Zamiar jest pierwszym i zarazem nieodzownym etapem realizacji przestępstwa umyślnego, jednakże sam w sobie nie może prowadzić do odpowiedzialności karnej w myśl zasady *cogitationis poenam nemo patitur / Gedanken sind zollferei*

2

PRZYGOTOWANIE

Art. 16 k.k.

§ 1. Przygotowanie zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, w szczególności w tymże celu wchodzi w porozumienie z inną osobą, uzyskuje lub przysposabia środki, zbiera informacje lub sporządza plan działania.

§ 2. Przygotowanie jest karalne tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi.

PRZESŁANKI PRZYGOTOWANIA

1. sprawca **chce popełnić czyn zabroniony** (towarzyszy mu zamiar bezpośredni)
2. w celu zrealizowania swojego zamiaru – poprzez podjęcie określonych działań – **dąży do zapewnienia sobie warunków**, w jakich możliwe stanie się podjęcie zachowania zmierzającego bezpośrednio do dokonania czynu zabronionego

FORMY PRZYGOTOWANIA

Ustawodawca przewiduje dwie formy czynności przygotowawczych:

1) Przygotowanie w konfiguracji jednoosobowej (tzw. rzeczowe)

- polega na podjęciu czynności mających stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, niebędących jednak wejściem w porozumienie z innymi osobami co do popełnienia czynu zabronionego w ramach współdziałania,
- Zasadniczo polega zatem na podjęciu przez sprawcę indywidualnie czynności, tworzących warunki do usiłowania dokonania przestępstwa

2) Przygotowanie w konfiguracji wieloosobowej (tzw. personalne)

- polega na podjęciu przez sprawcę czynności mających stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania polegających na świadomym zaangażowaniu osób trzecich w realizację zamiaru popełnienia przestępstwa, w szczególności na wejściu w porozumienie z innymi osobami.

KONSEKWENCJE USILOWANIA NA PŁASZCZYŹNIE USTAWOWEGO ZAGROŻENIA

Zgodnie z art. 16 § 2 KK przygotowanie jest karalne **tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi**. Regułą pozostaje zatem bezkarność czynności przygotowawczych jako oddalonych od dokonania w takim stopniu, że ich karalność oznacza przesunięcie odpowiedzialności na przedpole czynu zabronionego. Sposób ustanowienia karalności przygotowania jest jednak w KK dwojaki: albo ustawodawca wprowadza tzw. ogólną klauzulę karalności przygotowania albo też ogranicza karalność tylko do niektórych czynności przygotowawczych, pozostawiając pozostałe poza zakresem odpowiedzialności karnej.

Przepisy zawierające ogólną klauzulę karalności przygotowania

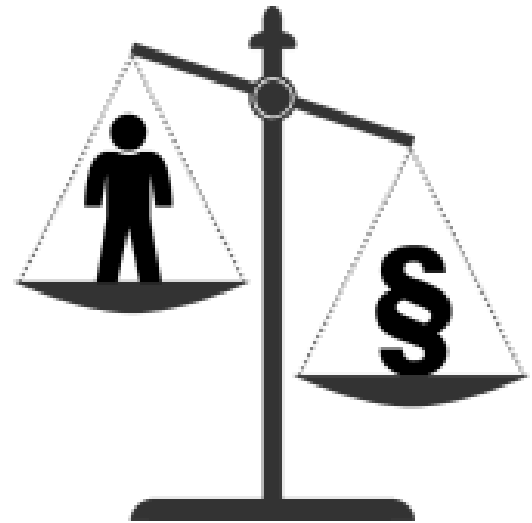
W każdym przypadku ustawowe zagrożenie karą za przygotowanie, **jest odpowiednio niższe niż kara, która grozi za dokonanie przestępstwa (a tym samym również za usiłowanie)**. W ten sposób ustawodawca daje wyraz mniejszej społecznej szkodliwości przygotowania w stosunku do usiłowania i dokonania.

- 1) **wszczęcie lub prowadzenie wojny napastniczej** (art. 117 § 1 w zw. z § 2 KK),
- 2) **eksterminacja** (art. 118 § 1 i 2 w zw. z § 3 KK),
- 3) **zamach stanu** (art. 127 § 1 w zw. z § 2 KK),
- 4) **zamach na konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej** (art. 128 § 1 w zw. z § 2 KK),
- 5) **zamach na jednostkę Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej** (art. 140 § 1 w zw. z § 3 KK),
- 6) **sprowadzenie pożaru lub katastrofy** (art. 163 § 1 w zw. z art. 168 KK),
- 7) **sprowadzenie niebezpieczeństwa powszechnego** (art. 165 § 1 w zw. z art. 168 KK),
- 8) **piractwo wodne lub powietrzne** (art. 166 § 1 w zw. z art. 168 KK),
- 9) **umieszczenie na statku niebezpiecznego urządzenia lub substancji** (art. 167 § 1 w zw. z art. 168 KK),
- 10) **spowodowanie katastrofy w komunikacji** (art. 173 § 1 w zw. z art. 175 KK),
- 11) **handel ludźmi** (art. 189a § 2 w zw. z art. 189a § 1 KK),
- 12) **wzięcie lub przetrzymywanie zakładnika** (art. 252 § 1 w zw. z § 3 KK),
- 13) **falszowanie dokumentów** (art. 270 § 1 w zw. z § 3 KK),
- 14) **falszowanie pieniędzy lub papierów wartościowych** (art. 310 § 1 w zw. z § 4 KK),
- 15) **puszczanie w obieg fałszywych pieniędzy lub papierów wartościowych** (art. 310 § 1 w zw. § 4 KK),
- 16) **dezercja** (art. 339 § 1–3 w zw. z § 4 KK)

Ograniczenie karalności przygotowania tylko do niektórych form

- art. 343 § 3 k.k.
- art. 343 § 1 i 2 k.k.
- art. 130 § 3 k.k.

art. 17 k.k.

§ 1. Nie podlega karze za przygotowanie, kto dobrowolnie od niego odstąpił, w szczególności zniszczył przygotowane środki lub zapobiegł skorzystaniu z nich w przyszłości; w razie wejścia w porozumienie z inną osobą w celu popełnienia czynu zabronionego, nie podlega karze ten, kto nadto podjął istotne starania zmierzające do zapobieżenia dokonaniu.

§ 2. Nie podlega karze za przygotowanie osoba, do której stosuje się art. 15 § 1.

3

USIŁOWANIE

art.13 k.k.

§ 1. Odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje.

§ 2. Usiłowanie zachodzi także wtedy, gdy sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego lub ze względu na użycie środka nie nadającego się do popełnienia czynu zabronionego.

PRZESŁANKI USIŁOWANIA:

1. zamiar popełnia czynu zabronionego

- bezpośredni/ ewentualny
- nie jest możliwe usiłowanie w zamiarze ewentualnym takiego przestępstwa, którego dokonanie możliwe jest jedynie w zamiarze bezpośrednim

2. zachowanie zmierzające bezpośrednio do dokonania czynu zabronionego

- działanie/ zaniechanie

3. brak dokonania (element negatywny usiłowania)

- w przypadku przestępstw formalnych dokonanie ma miejsce z chwilą realizacji znamienia czasownikowego, w przypadku zaś przestępstw materialnych z chwilą nastąpienia skutku określonego w przepisie

KONSEKWENCJE USIŁOWANIA NA PŁASZCZYŹNIE USTAWOWEGO ZAGROŻENIA

art. 14 kk

§1. Sąd wymierza karę za usiłowanie w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego przestępstwa.

§2. W wypadku określonym w art. 13 § 2 sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

USIŁOWANIE

UDOLNE

NIEUDOLNE

ma miejsce wówczas, gdy dokonanie przestępstwa od samego początku (*ex ante*) jest niemożliwe, natomiast sprawca sobie tego nie uświadamia

Karalność usiłowania nieudolnego

ograniczono do dwóch przypadków:

- 1) braku przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego
- 2) użycia środka nienadającego się do popełnienia czynu zabronionego

Wynika zatem z tego, iż pozostałe przypadki usiłowania nieudolnego (np. użycie niewłaściwego sposobu) są w aktualnym stanie prawnym bezkarne.

Brak przedmiotu wystąpi np. w sytuacji włamania do pustej kasy pancерnej czy strzału do figury woskowej, którą ktoś bierze za żywego człowieka (*error in obiecto*), użycie niewłaściwego środka zaś – np. przy próbie otrucia kogoś substancją niemającą trujących właściwości czy usiłowaniu zastrzelenia drugiej osoby ze straszaka, którego sprawca używa, myśląc, że to broń palna (*error in faciendo*).

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1976 r., (sygn. akt: I KR 196/76):

„Nie można mówić o usiłowaniu nieudolnym wówczas, gdy w momencie wszczęcia działania sprawcy dokonanie przestępstwa było obiektywnie możliwe (choćby nawet szanse realizacji zamiaru sprawcy były niewielkie), a dopiero później – w wyniku włączenia się niesprzyjających okoliczności – realizacja zamiaru sprawcy okazała się niemożliwa ze względu na brak przedmiotu nadającego się do dokonania przestępstwa lub ze względu na to, że okazało się, iż sprawca użył środka nie nadającego się do wywołania zamierzonego skutku. W takim bowiem wypadku usiłowanie jest «udolne», a jedynie z przyczyn obiektywnych sprawcy nie udało się zrealizować swego zamiaru”.

USIŁOWANIE

UKOŃCZONE (zupelne)

ma miejsce wtedy, gdy sprawca zrealizował wszystkie czynności mające prowadzić do realizacji zamiaru, ale nie osiągnął skutku

NIEUKOŃCZONE (niezupelne)

ma miejsce wtedy, gdy sprawca nie ukończył ostatniej czynności bezpośrednio zmierzającej do dokonania

**Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 listopada 2015 roku,
(sygn. akt: II AKa 394/14):**

„Usiłowanie zakończone to takie usiłowanie, gdzie sprawca uczynił wszystko, co jego zdaniem jest konieczne i możliwe do dokonania czynu zabronionego. Należy przy tym dodatkowo uwzględnić ocenę sytuacji faktycznej przez sprawcę w chwili zakończenia wykonywania zamierzonych czynności. Jeżeli sprawca ma świadomość tego, że jego dotychczasowe działania doprowadzić mogą do powstania skutku przestępnego i ten stan rzeczy obejmuje on swoim zamiarem (bezpośrednim albo ewentualnym), wówczas zasadnym będzie przyjęcie usiłowania zakończonego. Inaczej będzie w sytuacji, gdy sprawca świadomy nieefektywności dotychczasowych czynności nie kontynuuje jednak zamachu na dane dobro prawne, mimo tego, że widzi możliwości podjęcia skutecznych działań prowadzących do dokonania czynu zabronionego. Wówczas mamy do czynienia z usiłowaniem niezakończonym, przy którym odstąpienie sprawcy może mieć charakter dobrowolny albo niedobrowolny”.

Uniwersytet
Wrocławski

USIŁOWANIE

a

**NARAŻENIE NA
NIEBEZPIECZEŃSTWO**

4

DOKONANIE

Dokonanie jako ostatni etap realizacji przestępstwa ma miejsce wówczas, gdy sprawca zrealizował pełny zestaw znamion danego typu czynu zabronionego.

w przypadku przestępstw formalnych (bezskutkowych) o dokonaniu mówimy wówczas, gdy zrealizowane zostało znamię czasownikowe, określające sposób zachowania się sprawcy

w przypadku przestępstw materialnych (skutkowych) dla dokonania przestępstwa konieczne jest wystąpienie określonego w ustawie skutku mówimy wówczas, gdy zrealizowane zostało znamię czasownikowe, określające sposób zachowania się sprawcy

Uniwersytet
Wrocławski

DOKONANIE

POPEŁNIENIE

Uniwersytet
Wrocławski

WAŻNE!

Z punktu widzenia odpowiedzialności karnej sprawcy istotne (prawnokarnie relewantne) jest zawsze ostatnie zrealizowane stadium, gdyż pochłania ono wszystkie poprzedzające je etapy !

Uniwersytet
Wrocławski

KAZUSY

Mateusz N., mając zamiar podrobienia banknotów o nominale 10 zł, doprowadził do zobrazowania na dysku przy użyciu skanera tego banknotu poprzez stworzenie trzech plików graficznych obrazujących awers i rewers. Na skutek awarii wodociągowej mieszkanie należące do Mateusza N. zostało zalane. Zniszczeniu uległy nie tylko meble, ale również drukarka, co w konsekwencji uniemożliwiło mężczyźnie wydrukowanie zobrazowanego banknotu.

Proszę ustalić, czy Mateusz N. może ponieść odpowiedzialność karną?

pytania kontrolne:

- 1) Jakie można wyróżnić formy stadialne popełnienia czynu zabronionego?
- 2) Czy Kodeks Karny podaje definicję przygotowania?
- 3) Jakie rodzaje przygotowania przewiduje Kodeks Karny?
- 4) W jaki sposób kształtuje się strona podmiotowa przygotowania?

Piotr D. mając zamiar popełnienia przestępstwa zabójstwa swojego byłego współnika Jana B., od dłuższego czasu zbierał informacje na temat jego codziennych zwyczajów życiowych, aby w ten sposób uzupełnić posiadaną już wiedzę. W tym celu śledził Jana B. oraz obserwował jego miejsce zamieszkania. Zachowanie to zostało zaobserwowane przez sąsiadów Jana B., którzy poinformowali o swoich obserwacjach Policję. W następstwie czego Piotr D. został zatrzymany. Sąd Okręgowy w Starym Mieście Portowym uznając, że Piotr D. wypełnił ustawowe znamiona formy stadialnej przygotowania do przestępstwa zabójstwa, skazał go na podstawie przepisu art. 148 § 1 k.k. na karę 15 lat pozbawienia wolności.

Proszę ocenić trafność stanowiska Sądu Okręgowego w Starym Mieście Portowym.

pytania kontrolne:

- 1) Na czym polega koncepcja pochodzenia przestępstwa (iter delicti)?
- 2) W jaki sposób kształtuje się strona przedmiotowa przygotowania?
- 3) Czy kodeks karny dopuszcza odpowiedzialność karną za nieumyślne przygotowanie?
- 4) Czy na gruncie polskiego kodeksu karnego przygotowanie jest karalne?

Arkadiusz K. student czwartego roku prawa, uczestniczący w seminarium kryminalistycznym, od dłuższego czasu gromadził literaturę dotyczącą metod fałszowania pieniędzy w celu przygotowania pracy magisterskiej. Dociekliwość studenta wzbudziła niepokój u jednej z bibliotekarek, która postanowiła podzielić się swoimi wątpliwościami z Policją.

Proszę ustalić, czy Arkadiusz K. może ponieść odpowiedzialność karną?

pytania kontrolne:

- 1) Jakie jest *ratio legis* karalności przygotowania?
- 2) Czy w polskim prawie karnym karalność przygotowania jest regułą czy wyjątkiem?

Patrycja K. (miłośniczka sztuki współczesnej) dowiedziała się, że jej koleżanka Anna W., będąca w posiadaniu najnowszego obrazu autorstwa ulubionego artysty Patrycji K. wyjeżdża na weekend za miasto. Patrycja K. postanowiła skorzystać z okazji i ukraść należący do Anny W. obraz o wartości 50 000 złotych, który według jej wiedzy znajdował się w mieszkaniu Anny W. W sobotę wieczorem Patrycja K. postanowiła zrealizować swój plan i dokonać zaboru obrazu. W tym celu zabrała ze sobą narzędzia niezbędne do dokonania włamania. Po przybyciu na miejsce okazało się jednak, że drzwi do mieszkania Anny W. były otwarte. Patrycja K. bez wahania weszła do mieszkania Anny W., lecz ku jej zdziwieniu nie znalazła w nim pożądanego obrazu. Rozczarowana Patrycja K. opuściła mieszkanie Anny W. nie zabierając nic ze sobą.

Pytania:

1. Wskaż jak należy zakwalifikować zachowanie Patrycji K.
2. Wskaż jaki wymiar kary mógłby zostać zastosowany w omawianym stanie faktycznym.
3. Oceń, czy zachowanie Patrycji K. spełnia znamiona włamania.

Honorata D., niedoszła absolwentka prawa, poczuła ogromną zazdrość, gdy dowiedziała się, że mieszkająca w sąsiednim bloku jej dawna, szkolna koleżanka Janina T. ukończyła aplikację adwokacką. Usłyszawszy w kolejnych miesiącach o wręcz spektakularnych sukcesach zawodowych Janiny T., postanowiła zerwać z nią wszelkie kontakty towarzyskie. Honorata D. podjęła w końcu decyzję, że musi „coś z tym zrobić”. Od tego momentu zaczęła czytać coraz więcej książek o magii, wyszukując w nich informacji w jaki sposób można „pozbyć” się Janiny T. W jednej z książek przeczytała o tajemnej mocy ziela angielskiego, które odpowiednio przygotowane, spowoduje uszczerbek na zdrowiu nielubianej osoby w postaci utraty zdolności mówienia. Po tej lekturze Honorata D. postanowiła, że codziennie będzie zanosila na schody kancelarii Janiny T. wspomnianą przyprawę.

Proszę ustalić, czy Honorata D. może ponieść odpowiedzialność karną za usiłowanie spowodowania uszczerbku na zdrowiu Janiny T.?

pytania kontrolne:

- 1) Jaką postać może mieć zachowanie sprawy, o którym mowa w art. 13 § 1 k.k.?
- 2) Jakie rodzaje usiłowania można wyróżnić w kontekście regulacji art. 13 k.k.?

Które z poniższych przykładów odzwierciedlają odpowiednio istotę usiłowania udolnego, a które usiłowania nieudolnego:

- a) zeznawanie prawdy w subiektywnym przekonaniu o fałszywości swojego zeznania;
- b) oddanie strzału z pistoletu do manekina;
- c) podanie witaminy C zamiast trucizny;
- d) próba dokonania kradzieży samochodu udaremniona zabezpieczeniami, których sprawca nie był w stanie przełamać;
- e) oddanie strzału do osoby nieżyjącej;
- f) włamanie się do sejf, z którego właściciel wyjął uprzednio wszystkie pieniądze;
- g) podarowanie nieprzyjacielowi róży w kolorze czarnym w nadziei na jego rychłą śmierć

Uniwersytet
Wrocławski

Formy współdziałania przestępnego (postacie zjawiskowe)

PODMIOTOWE WARIANTY
popęlnienia czynu zabronionego

FORMY
SPRAWCZE

FORMY
NIESPRAWCZE

WYKONAWCZE

NIEWYKONAWCZE

→ sprawstwo pojedyncze

→ współsprawstwo

→ sprawstwo kierownicze

→ sprawstwo polecające

→ podżeganie

→ pomocnictwo

→ prowokacja

art. 18 k.k.

§ 1. Odpowiada za sprawstwo nie tylko ten, kto wykonuje czyn zabroniony **sam** albo **wspólnie i w porozumieniu** z inną osobą, ale także ten, kto **kieruje** wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę lub wykorzystując uzależnienie innej osoby od siebie, **poleca** jej wykonanie takiego czynu.

§ 2. Odpowiada za **podżeganie**, kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego.

§ 3. Odpowiada za **pomocnictwo**, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawnemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie.

art. 24 k.k.

Odpowiada jak za podżeganie, kto w celu skierowania przeciwko innej osobie postępowania karnego nakłania ją do popełnienia czynu zabronionego; w tym wypadku nie stosuje się art. 22 i 23.

SPRAWSTWO POJEDYNCZE

- jest najprostszą postacią sprawstwa,
- polega na tym, że zachowanie określonej osoby wypełnia znamiona czynu zabronionego

Elementami konstruującymi definicję sprawstwa pojedynczego:

- 1) wykonanie czynu zabronionego (wypełnienie znamion czynu zabronionego określonych w ustawie)
- 2) wykonanie czynu zabronionego samodzielnie

Uniwersytet
Wrocławski

WSPÓLSPRAWSTWO

- wykonanie czynu zabronionego wspólnie i w porozumieniu z inną osobą,
- służy rozszerzeniu zakresu odpowiedzialności karnej na wypadki, w których pojedyncze zachowanie współdziałającego nie wypełnia wszystkich znamion czynu zabronionego, ale stanowi "dopełnienie" zachowania innej osoby bądź osób (tzw. współsprawstwo właściwe)

Elementy konstytutywne współsprawstwa:

- 1) wykonanie czynu zabronionego,
- 2) wspólnie i w porozumieniu z inną osobą.

Porozumienie

- subiektywny (podmiotowy) element współsprawstwa,
- wyznacza subiektywne granice odpowiedzialności karnej,
- ustawa nie określa żadnej szczególnej formy porozumienia,
- może być ono zawarte wyraźnie albo w sposób dorozumiany (konkludentny),
- aby mówić o zawarciu porozumienia każdy ze współsprawców musi obejmować wiadomością i wolą wspólne zachowanie,
- powinno zostać zawarte przed lub najpóźniej w trakcie wykonywania czynu zabronionego

Odpowiedzialność za eksces współsprawcy

Współsprawca nie ponosi odpowiedzialności za eksces innego współsprawcy, czyli za czynności wykraczające poza granice zawartego. Nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy w trakcie realizacji przez jednego ze współdziałających zachowania odbiegającego od tego, które było objęte porozumieniem, doszło do przynajmniej milczącej akceptacji tej zmiany przez pozostałych współsprawców. W tym ostatnim wypadku należy przyjąć, że porozumienie zawarto w sposób konkludentny i dotyczyło ono także realizacji czynności, które nie były od początku uzgodnione. Współsprawca może także ponieść odpowiedzialność za eksces współdziałającego, który stanowił znamię kwalifikującego następstwa czynu zabronionego, jeżeli skutek ten przewidywał albo mógł przewidzieć (art. 9 § 3 KK). Dopuszczalne jest bowiem współsprawstwo czynu o mieszanej, umyślno-nieumyślnej, stronie podmiotowej.

RODZAJE WSPÓŁSPRAWSTWA:

1) **WŁAŚCIWE** (dopełniające)

2) **SUKCESYWNE**

sprawca rozpoczął realizację ustawowych znamion w pojedynkę, a następnie dołączył do niego inny współsprawca, zostało zawiązane między nimi porozumienie i wspólnie zrealizowali oni resztę ustawowych znamion czynu zabronionego. Współsprawca sukcesywny odpowiada co do zasady tylko za ten fragment czynu zabronionego, w którym uczestniczył.

3) **KOINCYDENTALNE** (równoległe)

każdy ze współsprawców realizuje wszystkie ustawowe znamiona czynu, istnieje między nimi porozumienie. Tego współsprawstwa nie należy mylić ze sprawstwem równoległym (współsprawstwem koincydentalnym), które polega na tym, że kilka osób w jednym czasie i miejscu popełnia identyczne przestępstwo, jednak nie istnieje między nimi porozumienie. Sprawstwo równoległe nie jest postacią współsprawstwa

Art. 23 K.K.

§ 1. Nie podlega karze współdziałający, który dobrowolnie zapobiegł dokonaniu czynu zabronionego.

§ 2. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w stosunku do współdziałającego, który dobrowolnie starał się zapobiec dokonaniu czynu zabronionego.

Art. 20 K.K.

Każdy ze współdziałających w popełnieniu czynu zabronionego odpowiada w granicach swojej umyślności lub nieumyślności niezależnie od odpowiedzialności pozostałych współdziałających.

Art. 21 K.K.

§ 1. Okoliczności osobiste, wyłączające lub łagodzące albo zaostrzające odpowiedzialność karną, uwzględnia się tylko co do osoby, której dotyczą.

§ 2. Jeżeli okoliczność osobista dotycząca sprawcy, wpływająca chociażby tylko na wyższą karalność, stanowi znamię czynu zabronionego, współdziałający podlega odpowiedzialności karnej przewidzianej za ten czyn zabroniony, gdy o tej okoliczności wiedział, chociażby go nie dotyczyła.

§ 3. Wobec współdziałającego, którego nie dotyczy okoliczność określona w § 2, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

SPRAWSTWO KIEROWNICZE

- **polega na kierowaniu wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę,**
- szczególną postacią sprawstwa, w której nie mamy do czynienia z bezpośrednią realizacją znamion czynu zabronionego.

W braku formuły sprawstwa kierowniczego zachowanie podmiotu kierującego wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę mogłoby być traktowane jako podżeganie lub/i pomocnictwo. Wydaje się jednak, że słuszne jest określenie go mianem sprawcy. Zachowanie takie zawiera pojęciowo większy ładunek społecznej szkodliwości niż podżeganie i pomocnictwo

Znamiona:

1) kierowanie wykonaniem czynu przez inną osobę

Znamię "kierowania" może być interpretowane wąsko, jako władztwo nad czynem bezpośredniego wykonawcy znajdującym się w stadium usiłowania lub dokonania, albo też szeroko – obejmując tym pojęciem także organizowanie wykonania czynu zabronionego

2) zrealizowanie przez bezpośredniego wykonawcę znamion typu czynu zabronionego określonych w części szczególnej ustawy karnej albo innej ustawie.

SPRAWSTWO POLECAJĄCE

Znamiona:

- 1) wydanie innej osobie polecenia wykonania czynu zabronionego,**
- 2) istnienie stosunku zależności między poleceniodawcą a poleceniobiorcą**

oraz według przeważającego w doktrynie poglądu

- 3) zrealizowanie znamion czynu zabronionego przez osobę, której zostało wydane polecenie,**
- 4) działanie polecającego z wolą sprawczą (*cum animo auctori*).**

Uniwersytet
Wrocławski

Sprawstwo polecające a sprawstwo kierownicze

Uniwersytet
Wrocławski

FORMY NIESPRAWCZE

- ✓ **podżeganie**
- ✓ **pomocnictwo**
- ✓ **provokacja**

Uniwersytet
Wrocławski

PODŻEGANIE

art. 18 § 2 k.k.

Odpowiada za podżeganie, kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego.

PODŻEGANIE

-polega na **nakłanianiu** do dokonania czynu zabronionego **osoby indywidualnie oznaczonej** (zwracanie się np. do grupy osób nie będzie podżeganiem a publicznym nawoływaniem do popełnienia przestępstwa - art. 255 kk),

-jest zawsze zachowaniem **umyślnym**, popełnić je można jedynie w zamiarze **bezpośrednim**, w formie **działania** (niemożliwe jest podżeganie w formie zaniechania).

Forma nakłaniania jest obojętna - podżegać można zatem słowem (mówionym lub pisanym), bądź gestem. Powinno być to jednak aktywne zachowanie zmierzające do wywołania u bezpośredniego sprawcy zamiaru dokonania czynu zabronionego.

Kiedy można mówić o podżeganiu?

- 1) podżegacz zakończył czynność nakłaniania, ale osoba podżegana nie powzięła zamiaru dokonania czynu; podżegacz odpowiada za usiłowanie podżegania;
- 2) podżegacz zdołał wywołać u bezpośredniego sprawcy zamiar dokonania i osoba podżegana dokonała czynu zabronionego;
- 3) osoba podżegana usiłowała popełnić czyn zabroniony;
- 4) osoba podżegana nie usiłowała popełnić czynu zabronionego (tj. powzięła zamiar, ale nic z nim nie zrobiła albo gdy jej działanie zakończyło się na etapie przygotowania).

POMOCNICTWO

18 § 3 K.K.

Odpowiada za pomocnictwo, kto w **zamiarze**, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem **ułatwia** jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawnemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie.

POMOCNICTWO

- ✓ jest zawsze zachowaniem umyślnym,
- ✓ popełnić je można zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak w zamiarze ewentualnym,
- ✓ możliwe jest pomocnictwo w formie działania, a także w formie zaniechania,
- ✓ pomocnictwa można się dopuścić zarówno przed popełnieniem czynu przez bezpośredniego sprawcę, jak w trakcie jego popełniania [ALE ! nie jest możliwe pomocnictwo po zakończeniu czynu, zachowanie takie może jednak stanowić odrębny czyn zabroniony (najczęściej poplecznictwo lub paserstwo)]

Forma udzielenia pomocy

Przepis art. 18 § 3 KK wymienia kilka postaci pomocnictwa, jednak jest to tylko **wyliczenie przykładowe**.

Wyróżnia się pomocnictwo:

- 1) fizyczne (np. udzielenie sprawcy narzędzia lub środka transportu)
oraz
- 2) psychiczne (np. udzielenie rady lub informacji).

Dokonanie pomocnictwa zachodzi wtedy, kiedy zachowanie pomocnika ułatwiło bezpośrednio sprawcy popełnienie czynu zabronionego. Jeżeli nie ułatwiło go, lecz potencjalnie mogło ułatwić, zachodzi usiłowanie pomocnictwa. Natomiast jeżeli zachowanie pomocnika zmierzało do ułatwienia innej osobie popełnienia czynu zabronionego, lecz nie ułatwiło go, ani potencjalnie nie mogło go ułatwić, pomocnik może odpowiadać za usiłowanie nieudolne pomocnictwa.

UWAGA!

Możliwe jest pomocnictwo do podżegania lub pomocnictwa (tzw. łańcuszkowe pomocnictwo). Dopuszczalne jest też umyślne pomocnictwo do przestępstw nieumyślnych (tzw. właściwe pomocnictwo do przestępstw nieumyślnych). Natomiast nie stanowi pomocnictwa tzw. niewłaściwe pomocnictwo do przestępstw nieumyślnych (czyli nieumyślne ułatwienie popełnienia nieumyślnego czynu zabronionego przez inną osobę).

W wypadku, kiedy rola osoby ułatwiającej innemu popełnienie czynu zabronionego była tak istotna, że bez jej udziału nie byłoby możliwe popełnienie czynu zabronionego, mamy do czynienia nie z pomocnictwem, ale ze współsprawstwem

KARALNOŚĆ PODŻEGANIA i POMOCNICTWA

Art. 19 K.K.

§ 1. Sąd wymierza karę za podżeganie lub pomocnictwo w granicach zagrożenia przewidzianego za sprawstwo.

§ 2. Wymierzając karę za pomocnictwo sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Art. 22 K.K.

§ 1. Jeżeli czynu zabronionego tylko usiłowano dokonać, podmiot określony w art. 18 § 2 i 3 odpowiada jak za usiłowanie.

§ 2. Jeżeli czynu zabronionego nie usiłowano dokonać, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Uniwersytet
Wrocławski

PROWOKACJA

Art. 24 K.K.

Odpowiada jak za podżeganie, kto w celu skierowania przeciwko innej osobie postępowania karnego nakłania ją do popełnienia czynu zabronionego; w tym wypadku nie stosuje się art. 22 i 23.

ROZUMIENIE POJEĆ

Prowokator to osoba, która **nakłania inną osobę do dokonania czynu zabronionego w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego.**

Szczególony cel działania prowokatora przesądza o tym, że nie jest on podżegaczem w rozumieniu art. 18 § 2 KK, ale sprawcą przestępstwa *sui generis* – polegającego na prowokacji ! popełnienie czynu zabronionego przez osobę nakłanianą może natomiast być objęte przez prowokatora zarówno zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym.

Prowokacja to działanie podjęte w celu spowodowania popełnienia przestępstwa, aby przeciwko jego sprawcy skierowane zostało postępowanie karne. Działanie podjęte bez tego zamiaru jest to zachowanie wyzywające, zaczepka, w języku potocznym błędnie nazywane prowokacją" (wyr. SA w Krakowie z 21.9.2000 r., II AKa 152/00, KZS 2000, Nr 10, poz. 30).

Odpowiedzialność karna prowokatora

Zgodnie z treścią art. 24 KK **prowokator odpowiada "jak za podżeganie"**, czyli na tych samych zasadach, co podżegacz.

Dlatego też, pomimo kwalifikacji prawnej czynu prowokatora w oparciu o art. 24 KK, a nie 18 § 2 KK, do prowokatora stosuje się art. 19 § 1 KK, który przewiduje, że podstawą wymiaru kary za podżeganie (w tym wypadku prowokację) jest zagrożenie karą za sprawstwo czynu, do którego popełnienia prowokator nakłaniał. Wyłączone zostało jednak stosowanie do prowokatora art. 23 KK, co oznacza, że nawet jeśli dobrowolnie zapobiegnie on następnie dokonaniu czynu (albo będzie starał się zapobiec), poniesie odpowiedzialność na ogólnych zasadach.

WYŁĄCZENIE ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA PROWOKACJĘ

Ustawy szczególne dopuszczają możliwość stosowania prowokacji i w zakresie przez nie uregulowanym nie ma zastosowania art. 24 KK. Wyjątki te mają na celu stworzenie organom ścigania większych możliwości wykrywania sprawców poważnych przestępstw, popełnianych często w ramach zorganizowanych struktur przestępczych. Trzeba jednak pamiętać, że dopuszczalna prowokacja nie może polegać na nakłanianiu w celu skierowania postępowania karnego przeciwko osobie nakłanianej, ale musi służyć zapobieżeniu popełnienia przestępstwa, sprawdzeniu wiarygodności posiadanych przez organy ścigania informacji lub uzyskaniu i utrwaleniu dowodów pozwalających na wykrycie sprawców.

Szczególne uprawnienia do podejmowania działań prowokacyjnych **zostały w Polsce przyznane Policji, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, Żandarmerii Wojskowej, Straży Granicznej oraz Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu.**